

IGAZI ÓRSÉGVÁLTÁS

HÁROMSZOR TETT KÍSÉRLETET a magyarság történelme folyamán, hogy meghódítsa a gazdasági életet.

Ezer éve vagyunk államalkotó nép, de ez a tény nem jelenti egyúttal, hogy a politikai állam keretén belül kézben tartottuk nemzetgazdaságunkat is, a területre és lakosságra kiterjedő felségjog gyakorlatán túl uraltuk volna a javak termelésének és fogyasztásának finomabb természetű, a főhatalom számára nehezebben megfogható hálózatát is. Mivel politikai államunk egyben élő gazdasági szervezet is volt, nem állhatott csupa harcosból és földművesből. Teljességéhez már e hazában meginduló történetünk kezdetén szükséges volt az iparos- és kereskedőréteg. Mivel ez magyarokból csak gyér számban toborzódott, idegen nemzetbeliek kapták meg a jogot, hogy kitöltsék a magyarság közömbössége vagy más elfoglaltsága miatt tátongó űrt. Egyébként sok más nemzet is úgy tért it östermelő szintről a fejlettebb ipari s a még fejlettebb kereskedelmi szintre, hogy külföldieket hívott be. Tőlük tanulta el, mikép űzze az addig ismeretlen foglalkozási ágakat, amelyeket nemzetgazdasága épp úgy nem nélkülözhetett, ha terméim, élni akart, mint ahogy a test nem lehet el végtagok, zsigerek vagy érhálózat nélkül.

A középkori és újkori magyar állam azonban egész más szerkezetű volt, mint a mai. Élt, virult vagy küzdött, korszakok szerint, százados, hűbéri gazdasági szervezetében és még sorskérdésein eszmélkedő vezetői előtt is alig vált tudatossá, hogy miért maradnak honpolgárai közül a magyar fajúak földbirtokosok és földművesek, értelmiségi rétegeik miért csak a hagyományos papi, katonai és megyei pályákon helyezkednek el? Tudat alatt, inkább az életösztön lobogtatta föl sorsdöntő időkben a törekvést, hogy az ipart és kereskedelmet is kezébe kerítse és a vállalkozás hatalmat jelentő hasznát ne engedje át, gazdasági kiskorúságban vesztegelve, másoknak. — Főntebb három ilyen kísérletet említettünk.

Fajmagyar volt például a XVII. században virágzó tőzsérek rendje. Az Alföld füves pusztáin termettek az őshazából hozott, pompás magyar szarvasmarhát tenyésztő gulyásokból. Kecskemét zahm gazdáit még a török hódoltság zűrzavarában is tudtak kereskedni s társulási alapon nyereséges üzleteket bonyolítottak le ezres tételekben nyugat felé, Bécsbe, Nürnbergbe hajtott csordáikkal. Más vidékek magyar tőzsérei is kompániákba tömörültek, tökéletesen kiépített, céhszerű kereskedelmi szervezettel bírtak és forgalmuk kétirányú volt: kivitelük lábón hajtott jószág, behozataluk nyugati készáru, iparcikk. A színmagyar tőzsérség a legsúlyosabb cáfolat arra a vádra, hogy népünk akapitahsta, nincs vállalkozói érzéke, nem fogékony a mezőgazdaság körét meghaladó vonalakatok . iránt. Elgondolkoztató pályafutásútehetségeket vetett folszínre a tőzsérség. Legtöbbre a hajdani lókereskedőkből fejedelmi sorba emelkedő Thököly-család vitte. Kevesebb sorscsapással és több szerencsével ők lehettek volna a magyar Medidek. A világot járó, nagy látkörű tőzsén rend pedig a kapitalizmus hazai kifejlődésével későbbi nagyvállalkozóink, gazdasági vezéreink vérségi őse lehetett volna. A felszabadító háborúk után azonban a teljhatalmú bécsi gazdaságpolitika megfojtotta az első magyar kereskedő-rendet és a vérben megfogyatkozott magyarságból nem jutott utánpótlás erre a pályára.

Eckhart Ferenc kutatásaiból (A bécsi udvar gazdasági politikája Magyarországon Mária Terézia korában) tudjuk, hogy az Osztrák-

magyar monarchia két tagállamának új egyensúlyában a gazdasági gyámosság alá vetett és gyarmati, östermelő állapotra szorított magyarság részben maga is felelős volt ezért az állapotért. Hogy Mária Terézia nálunk is kezdeményezzen iparpolitikát) ennek ára a nemesi adózás lett volna, miként odaát is történt, az osztrák és cseh részen iparosított Ausztriában. De nemességünk csökönyösen ragaszkodott kiváltságaihoz és tőkeszegényen, a kapitalizmus óriási, műszaki haladásától elzárkózva, agrárfeudális színvonalon vesztegelt, szinte egy tál lencséért, önmagukban sorvadó előjogok ábrándképeért adva el a reá váró, nagytőkés, gazdasági hatalom dús örökségét.

Tözséri rendünk önmagából alakúit ki, nem valami céltudatos társadalompolitika teremtette. Termett a magyarság egészséges, el nem fojtott életösztonéból, mint gyümölcs a fán. A második kísérletnek, amely a szorosabb értelemben vett, 1825—1848-ig számított reformkorban lassú folyamat helyett egyre inkább rohammá válik, kb. 1760-tól folynak előkészületei. Sok könyv, egykorú írás jelzi, hogy politikailag gondolkodó, vezető rétegeink egyre világosabban látnak. Az 1790/91-ben meginduló reformországgyűlésen már elég nyíltan követelik, hogy az államhatalom nyúljon bele a gazdasági életbe, segítse elő a nemzet vagyonosodását. Érzik, hogy akié a tőke, azé az ország. Tervezgetésük azonban a papirosnál tovább nem jutott és csak Széchenyi fölléptekor mutatkoztak kézzelfogható eredmények. Csak ekkor mozdult meg nemesi középosztályunk e haza gazdasági hadállásainak meghódítására. Ez a mozgalom már rövidebb időszakban lezajló roham volt és öntudatosabb is, hiszen ekkor kezdtünk robotgazdálkodású, hűbéri életrendű, mezőgazdasági államból nagytőkével termelő, polgári vállalkozó rétegű, iparosodó állammá átalakulni. Történelmi nemességünk világosan látta, mi ment végbe a nyugati államokban, ahol a földesurak elhagyták ősi udvarházaikat, városba költöztek és vagyonukkal vállalkoztak, hadurakból nagytőkés gazdasági vezéreké lettek. Jóllehet a reformkorban évtizedenként rázkódtatták a gazdasági válságok a Habsburg-birodalmat, nemességünk épp ezek csapása alatt edződve, világosan eszmélt változott hivatására: meg kell szállania és a magyar érdekek szerint irányítania a gazdasági élet parancsnoki helyeit, hogy céltudatosan egyengesse a mezőgazdaságból fölszabaduló és a növekvő városok felé tartó tömegek útját az iparba és kereskedelembe. Ez a gondolat vitathatatlanul benne lüktet Széchenyi, Kossuth, Deák és Fáy András írásaiban és életművében. Eszméiket számtalan politikus, közíró és közgazda visszahangozza. Széchenyivel és Fáyval az élen ekkor keletkeztek az első magyar részvénytársaságok, nagyvállalatok, malmok, gyárak, közlekedési alapítások. Még töretlen életerővel, kezdeményező bátorsággal vett részt bennök az ősi birtokából kiszoruló magyar nemesség és a föltörékvő, vegyesvérű, városi polgárság, összefogásuk az elavult rendi köznemesség helyett új, friss, vezetésre hivatott, közgazdaságilag tájékozódó középosztályt ígért.

Szabadságharcunk bukása nemcsak politikai csapás volt, hanem vele megtorpant a gazdasági élet meghódítására induló második történelmi kísérlet is. Népünk viszonylag kisebb részt vett benne. Köznemesekek voltak zászlóvivői, ők vívták az eszmék és fegyverek csatáit s épp az a vezető réteg halt hősi halált vagy bujdosott külföldre, amely ha életben és itthon maradt volna, a magyar közgazdasági hivatástudatot hordozta volna. Kockázattól nem riadó vállalkozó kedvük bizonyára még a szabadságharc romjaiból is föltámasztotta volna a reformkorban újjá alapozott magyar nemzetgazdaságot. Amikor a kiegyezés kora szinte sohasem látott föllendülési lehetőségeket hozott, hiányoztak a fajilag is magyar gazdasági tehetségek, merész, kezdeményező szellemek. Élettani törvényei szerint nőtt, fejlődött a magyar-honi nemzetgazdaság, gyáripar képződött, közlekedési és hitelszövetkez,

telephellyel bíró nagykereskedelem hálózza át a termelő és fogyasztó nemzettestet, belékapcsolódtunk a viláfgorgalomba, de sajnos, ebben a nagyszerű föllendülésben történelmi középnemességünk már alig vett részt. Elveszítette tisztánlátását, tájékozódó képességét. Indító szellemeitől megfosztva, szédülten menekült be a közhivatalokba. A gazdasági élet azonnal a szabadverseny küzdőterére termett vezetőket igényelt, de hivatalnokseregünk eltorzult életösztone, lenézéssé tompult tartózkodása minden társadalmi megbecsüléstől, tekintélytől megfosztotta a tőkésvállalkozó, ipari és kereskedelmi pályákat. Kiépült közgazdasági szervezetünk, ám alig ültek benne a történelmi magyar osztályok, vagyis a köznemesség és a jobbágyokból fölszabadult magyar parasztság fiai. Nagykereskedőink, nagyvállalataink mérnökkara, bányaszakembereink stb. nem fajmagyarokból toborzódtak. Tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy nemzettestünk az itt tevékenykedő, idegenből idetelepültekkel temérdek magas értéket kapott, akik belénk olvadtak s ma már a magyar érdekek elszánt hordozói. Ám azt is tisztán kell látnunk, hogy ez az új magyar középosztály, éppen mivel nem a magyar népből toborzódott, még mindig foglal magában olyan rétegeket, amelyek nem szövődtek belé létük minden szálával a magyar sorsközösségbe.

A harmadik, most már teljesen céltudatos, gyorsütemű és eszközeiben is szervezett, tehát valóságos történelmi roham napjainkban folyik és, őrségváltás néven emlegetik.

Korunk gondolkodásában két kérdés uralkodik: a faji és a közgazdasági. Nálunk azonban a faji kérdést nem lehet szélsőségesen értelmezni, mert akkor a magyar állameszmét buktatjuk meg. Bajos volna ma már a honfoglaló ősök vérét nyomozni egyedenként, hiszen nagy faji keverék nemcsak a Dunavölgy, hanem az egész Közép-Európa. Szentistváni hagyományaink szellemében országot építő magyar testvérünk mindenki, aki lelkében magyarrá vált, magát válságok idején is híven ennek vallja s ezért a hazáért dolgoztak áldozatosan, vagy hullatták vérüket ősei vagy Ő maga. Nem is meghatározás, inkább érzület kérdése ez a laza körülírás, azonban társadalompolitikailag sokkal előbb vezet a nemzet javát szolgáló, hasznos eredményekre, mint a merev, fajelméleti dogmák. Közvéleményünk egész világosan érzi is, s mint fontosabbról, ezért beszélnek és írnak a faj kérdésénél is többet, olykor a gazdasági dolgoktól egészen távol álló szellemi» erkölcsi, művészeti hivatású tekintélyek is gazdasági öntudatosodásunkról, a gazdasági élet megszállásáról. Visszhangzik egész sajtónk, közvéleményünk gazdasági fogalmaktól, növekvő mértékben alapítanak szakiskolákat, mert ma már a honvédelem sem csak fegyveres erő, hanem gazdasági fölkészültség is és szakemberek nélkül béna.

Az eddig vizsgált történelmi okok tehát világosan igazolják, hogy bizonyos átszervezésre szükség volt. De mellette szólnak a társadalomgazdasági okok is. Vagyonosodnunk kell, hogy saját tőkénkkel dolgozhassunk. Idegen tőkére szoruló egyén és állam egyaránt idegen parancstól függ. Nem a hagyományos magyar életpályákból lehet tőkét gyűjteni, hanem a sok kisvállalkozó gyarapítja a nemzeti vagyont. Teljesen át kell alakulnia a magyar társadalom pályaértékelésének, hogy ifjúságunk a gazdasági foglalkozásokat lepje el, s alulról kezdve, a munkamegosztás egyre több részletkört kialakító mesterségeinek egyikében képezze magát tökéletes szakemberré. Rohamosan rétegződik át magyar társadalmunk. Hazánk mezőgazdasági jellege szűnőben, és az őstermelésből élő lakosság számaránya statisztikusok jóslása szerint rövidesen 40% alá fog süllyedni. Ha összehasonlításul megjegyezzük, hogy tőlünk nyugatra, Hollandiában ez a szám csak 20%, keletre Romániában, Törökországban vagy Szovjetországban 77—81%, akkor elénk rajzolódik a fejlődés megfordíthatatlan iránya, megértjük hazánk kettős gazdasági arcát és benne is érvényesülő, változatlan történelmi hivatását. Eletszükséglet tehát az iparosodás, életszükséglet még a mezőgazdaságban

is, hogy a gépek foglaljanak teret, s életszükséglet, hogy a kereskedelmet magyar véreink megtanulják.

Népünk ugyanis valahogy becsületében ingatag embernek tartja a kupecparasztot, hasonlóképpen középosztályunk is mostoha bizalmatlansággal őrzi zárt egységét a kereskedőkkel szemben. Sok jel mutat arra, hogy a máig végrehajtott örségváltás kedvezményezettjei részéről a pályacsere konjunkturális és nem őszinte. A kereskedelem jelenleg érvényes törvényeink szerint még ú. n. szabad ipar, azaz képesítés nélkül is gyakorolható, iparigazolvány birtokában. A háborús föllendülés a nagykereskedői pályára temérdek előképzettség nélküli egyént csábított, aki azt remélte, hogy az örségváltás átmeneti alkalmából könnyű hasznot húzhat. Elvész az áru a szükségesnél több nagykereskedő között. Sok az eszkimó, kevés a főka, s működésük a szakma komolyságát veszélyezteti. Emlékszünk a közelmúlt „aladánaira“, akik máról holnapra kulcspozíciókba csöppentek. Tisztelet sokak jószándékának, tisztelet a kivételeknek, és azzal is számot kell vetnünk, hogy hirtelenében, az átmenet idejére nem lehetett a szegről kész üzletembereket leakasztani. Meg kellett elégedni azzal, hogy egyelőre sima társasági modorral, de vaskos hozzáemérettel oldják meg hatalmas hitelpolitikai, gyár-
ipari, víz- és villamosgazdasági, talajjavító, útépítő és energiakutató föladatainkat. Ha voltak is eredmények, ezek háttérben többnyire megtaláljuk az elbújtatott szakembereket, mert az a rideg tény, hogy nélkülük mordulni sem tudunk.

Az igazi örségváltás Achilles-sarka tehát ily vérbeli szakemberek nevelése. Sajátságos ugyanis, hogy ifjúságunk még gazdasági térfoglalásában sem tud szabadulni hivatalnok észjárású atyái értékeszményeitől s új körében is a tisztviselői munkát keresi. Egyetlenegy sem szánta rá magát pl. az irodai kényelmet csak hírből ismerő, jellegzetes kereskedelmi pályákra, az ügynökire vagy utazóira, pedig ez a későbbi föl-emelkedéssel kecsegtető nagykereskedelem magasiskolája. Nem a kereskedelem lényegét igyekeztek megragadni, az árueledást, ahol a változó jutalék a főjvedelem, hanem az árueledást, amely irodából is intézhető fix fizetés mellett és amellet nem kell a vevőkkel bajlódni. Az iparban vigasztalóbb a helyzet, de a kereskedelem s a föléje épülő vállalatvezetés tünetei arra mutatnak, hogy eddig csak kitűnő közgazdasági hivatalnokvezéreket neveltünk, vagy állítottunk be készen új szerepkörükbe. Hiányoznak még mindig a különböző árucsoportok piacán uralkodó, magukszerzette vagyonnal alulról, kicsi kezdetekből föltörekedő, messze elágazó, maguképitette kapcsolattal bíró fajmagyar cégek, amelyeknek vezetői tudásukat nem az elméletben vagy átképző-tanfolyamokon szerezték, hanem tőkájük gyűjtésével párhuzamosan a verejtékes gyakorlatban. Ez az embertípus a viharállóbb, pályájához hívebb, korunk fordulatai közepette biztosabban helyezkedni tuó s mint nemzeti érték toronymagasságban áll az ilyen rugalmas, óvatos, magacsinalta közgazda a csiszolt, tárgyalókészségű, hivatalnok közgazdák fölött.

Az örségváltás hirtelen, előkészület ^nélkül föllépett szükségé magyarázza, hogy fölülről kezdték s eddig csak a kulcspozíciókig és a vállalatvezetőikig jutottak el. A nemzetgazdaság testében ugyanis minden foglalkozásra szükség van s ha valamelyik szerv hiányosan működik, az egész betníja. Mivel a gazdasági élet tartósan nem bírja a pártfogási rendszert és önműködőleg selejtezi ki felelős munkaköreiből, vagy tolja mellékvágányra az oda nem valókat, az igazi Örségváltást célzó társadalompolitikánkban is meg kell fordítanunk az irányt s amazt a másik, egészséges, alulról fölfelé áramlást kell elősegítenünk. Született művész, költő, szónok esetleg létezhetik, született üzletember nincs. Ezzé csak képződhet valaki tudatos neveléssel vagy tudattalan önneveléssel. Ehhez a kikerülhetetlen szükséghez, a nevelés természetes életútjához kellene tehát szabni az örségváltás egész szervezetét.

Először is minden eszközt megragadó társadalmi propagandával egy régi magyar betegséget kell kiirtanunk, ami abban nyilvánul, hogy a fiúk szégyellik apáik mesterségét. Minden foglalkozásnak van gyermekszobája, amely soha le nem küzdhető előnyöket biztosít a légkörében fölnövekedett-

nek kívülről jöttekkel szemben. Sohasem lesznek patinás vállalataink, ha a gazdák, kereskedők és kereskedők gyermekei is állami kenyérre törek-
 szenek és elfecsérlődik a családi hagyományban rejlő szakértelem, ez a
 főhalmozódott nemzetgazdasági erő. Nem azt jelenti, ha bárki apja mester-
 sége mellett marad, hogy remény nélkül folytassa a régi, küzdelmes szegény-
 séget, hanem hogy az irányhoz ne legyen hűtlen. A kőműves fia igyekezzék
 építőmesterré válni, a lakatosé kitartással szerezzék meg a gépészmérnöki
 tudást, de térjen vissza apja műhelyéhez és abból fejlesszen kisebb gyárat.
 Az emelkedésnek ez a menete nem mese, hanem német és amerikai világcé-
 gek történetével bizonyított tény. Nem egy francia áruház fejlődött szatócs-
 üzletből, sőt magyarhoni példa is van rá. Új alapítású vállalatok között ugyanis
 temérdek a kérészéletű, mert az üzleti élet biztonságához igen hosszú próba
 szükséges. Ezt egy nemzedék sem tudja megszerezni. A fiúviszont örökli nagy-
 apja cégét tőkével, hagyományaival, elismert tekintélyével. Gyermekkorában
 magába szívta annak a pályának a levegőjét s a régi keretekbe mintegy bele-
 nőve tölti meg a hanyatló atyák örökségét fiatalos új lendületével. Elődeik
 mesteriségét folytató nemzedékekben hajlam, különös készség, arravalóság
 halmozódik föl s amennyire nemzeti erőforrás, ha ezt fejlesztjük tovább,
 építéskorakkor érvágás, ha a sarki fűszeres fia jogász lesz s nem gyarmatárú
 nagykereskedő. A közösség erővesztése ez, mivel ezeknek jelentőség-
 telen, új nehéz kezdetet. Elszakított területeink sorsa is azt bizonyítja, hogy
 nem az elüldözött tisztviselő, hanem a parasztság és a módos, gazdasági
 pályákon mozgó polgárság volt a magyarság ostromot legjobban álló rétege.

Viszont ifjaink mentségére kell megjegyeznünk, hogy a szabad pályák-
 tól társadalombiztosításunk szűk tere miatt riadozik. Ha kötelező járulék
 és az állami vagy közületi nyugdíjakkal komolyságban egyenlő erejű pénz-
 ügyi háttér biztosítja a szabadpályák elagottjainak is a létminimumot, üzi
 el felőlük a balszerencse esetére kísértő koldusbot rémét, akkor nagy tömegek
 vágyát teljesítettük és egy jellegzetesen magyar lelki beállítottsághoz ido-
 mitottuk a szabad pályákat. Lám a nagybankokhoz törekszik ifjúságunk,
 mert szilárdan szervezett nyugdíjintézményeik vannak. Merem állítani,
 hogy már a minden állampolgárt kötelezően biztosító aggkori ellátás is
 elosztatja az úri és nem úri pályák közt mindmáig, hagyományosan különb-
 séget tévő, suta értékelést. Kertmagyarországhoz temérdek képzett gazda
 kell és vezetni tudó agrárértelmiség a maga 50—150 holdas, példát mutató
 mintagazdaságával. Ugyanez a kisebb tőkével is boldogulni tudó, középtűt
 álló szakembertípus kívánatos az iparban is építőmesterekkel, művezetőkkel,
 irányításra képes középipari vállalkozókkal, hogy a trianoni időkben meg-
 izmosodott iparunk tovább terebélyesdjék. Legnehezebb föladat a keres-
 kedelem meghódítása, ám ez vezet tovább kimunkált kereskedelmi érzékével
 a vállalat-szervezéshez. Itt mutatkozik, főleg a nagykereskedői hivatás föl-
 fogásában sok alkalmi éhség és kevés hivatásszeretet. „Kinevezett nagy-
 kereskedőnek“ jelölik a szakszerű előképzettséget nélkülöző, alkalmi texti-
 lest, akinek komoly tőkéje sincs az üzlethez és csak addig élhet, ameddig
 az árúban szűk időkben szétoszt kockázat nélkül valami csekély, kiutalt
 árumennyiséget. De mi lesz az ilyenekből a békeviszonyok kikerülhetetlen
 versenyében? Ha pedig a fiatal kereskedő otthagyja pályáját, megint csak
 ott leszünk, ahol voltunk: nem bírtunk megszállni egy fontos őrhelyet a
 nemzetgazdaságban.

Már eddig is sok minden történt, hogy az őrségváltásnak ezeket
 a torz tüneteit kiküszöböljék. Egyes szakmákat, amelyeket rohamszerűen
 leptek el tőkeerejükben komolytalan, szakértelmükben, hivatáshűségük-
 ben konjunktúravadászoknak minősülő elemek, többször szigorúan
 átszelejtettek. Ezt a munkát a leghivatottabb szervek, a kereskedelmi

és iparkamarák végzik, és szinte az egész probléma azon fordul meg, helyes ismérvek alapján és jó ösztönnel tudják>e kiszemelni azokat, akiknek minden irányú fölkészültségéhez, későbbi helytállásához, kicsiszolódott áru-, üzlet- és emberismeretéhez nyugodt reményeket fűzhetünk. Eddig meg is szüntettek sok vérszegény vállalkozást, de a személyi adatok, tőke- és aranyilvántartások, kérdőívek és válaszok oly tömege árán, hogy papírhegyek emelkedtek a születési okmányokból, a forgótőke eredetét, vagy az áru további útját tisztázó bizonylatokból. A gazdasági életnek létetéme az erők bizonyos fokig lehetővé tett szabad játéka és nyilvánvaló, hogy az engedélyezési rendszer csak a háború idejére szóló kényszerintézkedés maradhat, állandósítani nem lehet.

Fontos az őrségváltás többi harci eszköze is, de mégis az a legfontosabb, hogy a személyi arravalóságot állapítsuk meg. A többi eszköz ugyanis nem hódító, hanem támogató jellegű. Kezdőknek nyúl hóna alá, hogy gyorsan erősödjének meg és tudjanak a maguk lábán járni. Ilyen mindenekelőtt a bevált Nemzeti Önállósítási Alap, mely igen helyesen nem nagyvállalatokat, hanem önálló kisexistenciákat akar elindítani. Teljesen nincstelen ifjak kérelmeit bírálja el az önállósítás! Tanács, tehát a már némi vagyonnal bíró itt nem próbálkozzhat. Fedezetet nem kívánhatnak ilyenformán, csupán erkölcsi arravalóságot. A szakértelem a fedezet. Erdélyiek részére legutóbb még nagyobbak a könnyítések. A kölcsönt legtöbbször simán és gyorsan visszafizették és szorgalommal fejlesztik üzletüket. Az Alap statisztikája szerint kezdetben twnyomólag érettségizett vagy főiskolás végzettségű ifjak vették igénybe a kölcsönöket. A kisebb képesítésűek aránya 1937/38-ban csak 15% volt, 1938/39-ben viszont már 57%. Amily lesújtó bizonyítéka ez az arány a magasabb iskolázottságúak ványadt életerejének és gyenge harci kedvének, éppoly örvendetes, hogy a jövő kereskedői és iparosai szakmájukat inaséveikből jól ismerő, hozzá nő és a létharcra megedzett hivatottakból kerülnek ki, továbbá, hogy az önállósulni kívánó ifjak túlnyomó többsége nem a fővárosban, hanem a vidéken óhajt megtelepedni.

Önállósult és már működő kereskedőket meg középiparosokat további, szintén támogató jellegű, olcsó hitellel lát el a Keresztény Kereskedői Hitelakció. A legnagyobb pénzügyintézetek bekapcsolásával bővítették keretét harminc millió pengőre. Itt már be kell terjeszteni az igénylőnek eddigi működéséről és vagyonáról a mérleget, de a hitelt bankszerű fedezetnél jóval könnyebb föltételek mellett folyósítják és a családosak a gyermekek száma szerint még külön kedvezményeket kapnak.

Az állam, közületek, érdekképviseletek, hitelszervezet és társadalom céltudatos támogatásában tehát nincs hiány, sőt megoldottnak vehető a kezdet anyagi része, aminek szervezettségét még nemrég és joggal annyit hánytorgatták. De a siker végeredményben mégis magán az emberen fordul meg. Odavész minden támogatás, ha álszakemberek juttattuk. Az erkölcsi biztosítékok fogantja már szilárdabb az anyagiakénál, mert jellegük erősebben nevelői, hatásuk lassabban, de annál biztosabban érlelődik. Ezek terelik szívós következetességgel az őrségváltást igazi útjára, az utánpótlás alulról fölfelé irányuló megszervezésére és szakemberek fokozatokon végigvezetett nevelésére. Lássuk ezeket is.

Műkedvelőket, konjunkturalovagokat, aladárokat és strómannokat zárna ki a kereskedelmet képesítéshez kötő, még 1939-ből származó törvénytervezet végrehajtása. Ez már a tanoncfoktól fölfelé, szakmánkénti körülmények szerint komoly üzleti, üzemi és szakiskolai képzést ír elő, megfelelő segédi gyakorlattal, miként az iparban már rég megvan. Bár arra is nyílnék lehetőség ebben a törvényben, hogy a komoly előképzettséget és szakmabeli előgyakorlatot a legfelsőbb fokig intézményesítené! Ilyen szellemi poggyász birtokába akar juttatni minél több ifjút a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara kereskedelmi középiskolásoknak adott ösztöndíja, hogy 18 éves érettségizett korukban kezdjék kereskedelmi pályájukat, tehát amikor lelkük még fogékony és hajlítható. Már vállalatoknál működő fiatal tisztviselőkről vizsgáztatás alapján tehetségkataszttert készít, hogy hozzája fordulónak

pártfogástól mentesen tudjon ajánlani komoly munkaerőket, akikből értékes tartalékot nevelhetnek vezető állásokra, az ú. n. második garnitúrát. Nevelői eszköz volna még, de gyengébb megoldás az átképzőtanfolyam. Hirtelen fölmerült szükség szülte ezeket, de eredményük nem megbízható, mert minden nevelői hatás annál szívósabb, mennél lassabban érik. Amikor vállalkozói szellemről beszélünk, ezen nem valami tanítható, átszámaztatható ismeretkincset értünk, hanem a tudás, készség, ösztön és érzék sajátos összeségét, jellemben edződött vegyületét, amit fejlődési fokozatokban alakít ki egy vagy más környezet, pályaléggör nevelő hatása. Csak az ilyen utód képes teljes értékű munkára.

Összefügg azzal a kívánalommal, hogy nemzedékek maradjanak meg atyáik pályáján, az alkalmasság kérdése, amit ma már kutatóintézetek állapítanak meg. Az is a nemzeti erő pocsókolása ugyanis, ha valaki nem rátermettségének megfelelő pályát választ. Ha ezt az előzetes vizsgálatot és tanácsadást intézményesítik, államérdek szerint lehet irányítani a ma véletlenek esélyei közt botorkáló tömegeket és enyhíteni a túlszűfolt meg az elhanyagolt pályák közti feszültséget.

Nagyon örvendek, hogy magyar társadalmunk széles rétegei hovatovább elérik gazdasági nagykorúságukat. Népszerű és tudományos közgazdasági könyvek tömege, rádió, egységeiben egyre gyarapodó szakiskolai hálózat munkálkodik, hogy a gazdasági kérdések iránt fölkellett érdeklődés el ne sekélyesedjék, hanem elmélyüljön és részletekbe hatoljon. Egyre több kisiparos és kiskereskedő vezet könyvet, sőt gazdák is akadnak már, de még mindig messze tartunk attól a szinttől, hogy ez a szaktudás közműveltség jellegű legyen és hogy a kezdetleges bevételkiadási napló vezetője vállalati mérleget is tudjon olvasni, értékelni. Pedig itt kezdődik az a vállalatvezetőnek nevezett embertípus, amelyet jelen tanulmányunk az igazi őrsváltás végrehajtására szükségesnek és kialakítandónak tart. Ezek már értenek majd a kapitalista érték alakzatokhoz, a részvényvagyonhoz. Földműves népünk tömegeit iskolázza a számvitel titkaiban a szövetkezet s ennek nevelő ereje által tájékozódhatnak első ízben a hitelélet meg az áruforgalom falujokon túl terjedő szervezetéről. Itt a nevelés menete világos és az igazi őrsváltás stációi önmagukról rögzítődnek. Ezeknek vagy fiaiknak kell meghódítsatok az ősi magyar termékek forgalombahozatalát. Az állattenyésztő magyar mindig hajlamot mutatott az állatkereskedelemben. A sertésvásári forgalomban pl. eddig is ők végezték az ipari és bevásárlói szakmunkát: tán lehetnék ezután ők nagy vágók és bizományosok is, élhetnek ők is hízalást hitelekkel és részt kérhetnek az értékesítésből.

Ugyanez áll a bor-, baromfi- és tojáskereskedelemben. A kofáskodás fokán túl következő lépés az, hogy az utánpótlásra hivatott emberanyag szerezzen magasabbrendű kereskedelmi szaktudást, tanuljon idegen nyelveket, hogy a kivitel hasznát is lefölözze. Ne csak termeljen, hanem tartsa kezében az értékesítést is és kövesse az áru útját egész a fogyasztóig. A gabona és gyapjú annyira ősi magyar cikkek, hogy háterükbe mindig odaképzeltük a tiszavidéki szántóvetőt és hortobágyi juhászt. Magyar önrzetünk követeli, hogy értékesítésük a termelők érdekeltisége legyen. El is indult ez a mozgalom a maga útján és ma már a gyapjúkereskedelemben teljes forgalmának a gazdatétele 95%, ami nemrég csak 5% volt. Hagymánál, szesznel, általában a legtöbb kivitelre dolgozó kereskedelmi szakmánál jogosított kereskedőkből alakított érdekképviseleti egyesülések működnek. Ámde csak akkor vagyunk nyugodtak, hogy ezek a kereskedők a háború utáni, változott körülmények között is kitaranak, képesek lesznek megállani helyüket, ha szerves nevelő-úton bontakoztak ki. Ugyanezt állítjuk a vállalati kulcspozíciókról is.

Ha önmagunkat nem akarjuk ámitani, be kell vallanunk, mint ahogy a tervgazdálkodás jellegzetes területén, Németországban is bevallották mérvadó tekintélyek, hogy az újrendszer még mindig a régi lendületéből él. A vállalkozó szellem tette naggyá száz év alatt a német közgazdaságot s a kezdeményező egyéni erőt, a felelősségérzettel alkotó, kockázati kedvet ezután

sem nélkülözheti. Ugyanúgy nálunk is meg kell tenni mindent a vállalkozói eszme népszerűsítésére. Tudatában kell lennünk, hogy ezek a mai kényszerintézkedések csak az adott helyzethez vannak mérve és egészséges gazdasági vérkeringés idején önmaguktól omlanak össze, mert épp kényszerjellegük-nél fogva nem állandósíthatók.

Nem szabad szemet hunynunk egy s más, szinte közmegefigyelés tárgyát képező jelenség előtt. Sok új, vagy a körülmények kegye folytán kicsiből nagyvá lett cég ügyvitelében, üzleti technikájában tapasztalható a rugalmas alkalmazkodás hiánya. Nehézkesekek, a kereskedelem bevált fogásait nem tanulták el, gyámoltalanok az üzemszervezésben és még hetenként ismétlődő, szabványos üzletesetekre sem tudtak fölkészülni, mert mindig ugyanazokkal az akadályokkal birkóznak. Nélkülözik a leleményt, a könnyedséget, amit bizony nem is lehet máról holnapra elsajátítani.

Ha' valakit agyon támogatunk, elgyámoltalanodik. Ezzel a folyamattal áll szemben a szaknevelés, mint egyetlen társadalompolitikai eszköz, amelynek hatása nem tüneti, hanem szerves. Neki fogtunk, hogy megszálljuk a gazdasági élet őrhelyeit anélkül, hogy ezt a rohamszerűen végbevitt átalakítást előkészítettük volna. Ekkora átcsoportosításra, ily nagy munkakörök átvételére nemcsak a magyar, hanem bármelyik nemzet is csak úgy vállalkozhatik eredményesen, ha előbb sok, igen sok fiatal polgárát neveli szellemi önállóságra. Ebből az Önállóságból fakad a vállalkozókedv, az óvatosan számító kockázati elhatározás és az a bizonyos belső erőérzet, amely nem vakmerően, hanem esélyeket latolgatóan bátor. 'Bátor, mert már ismert vizeken evez, megszokta áramlásukat és nem bízza magát vakon az árra, hogy majd csak viszi valamerre.

Nevelői úton kell kiválogatnunk az alkotó embertípust a feltörekvő, új magyar nemzedékből. Létkérdés, hogy felkészültek legyünk és helyt álljunk nemzetközi viszonylatban is. A felkészültséget pedig olyan nemzedék jelenti, amelynek eddig sem hiányzó nemzeti öntudatát gazdasági öntudat egészíti ki. Vezérkarában olyan alkotó szellemek üljenek, akik az irányított gazdálkodásban is ismerik a magángazdaság hivatását és létfeltételeit is, értékelik az egyéni vállalkozószellem közzgazdaságot éltető minőségmunkáját.

„Men, not measures!“ férfiakat, ne szabályzatokat! Az egymásba bonyolódó előírások halmazata formalizmushoz vezet, és tudjuk a történelemből, hogy nagy kérdéseket nem körülményes jegyzőkönyvek, hanem röviden és határozottan cselekvő férfiak oldottak meg. Tereljük át az őrségváltást téves újtjáról, a rendeletiről igazi újtjára, a nevelőire, még ha ez hosszabb is.

Ma még nem tudjuk, milyen új gazdasági rendszert hoz a most folyó háború végső megoldása. De egyet biztosan tudunk: az emberi értékeket, azt a lelki készséget, ami a jó vállalatvezető fogalmát teszi, egyik gazdasági rendszer sem képes nélkülözni. Ez a vállalatvezető lehet vasgyári vezérigazgató, vagy egész egyszerűen egy kis pékség „főnök ura“, az ő egyéni kezdeményező ereje, kockázatot vállaló bátorsága fogja megtalálni az új szervezési formákat, föltárni az új piacokat. Csak az ilyen egyedekből álló őrség vetheti meg lábát a közzgazdaság legvaskosabb bástyáin.

BOROTVÁS-NAGY SÁNDOR